

HARMATHY ATTILA*

A polgári jog szemléleti kérdéseiről történelmi alapon

I. Az ünnepelt köszöntésére készülõ kötetbe olyan témát próbáltam választani, amely reményeim szerint nem áll túl messze az ünnepelt érdeklõdési körétõl. Szabó Imre munkássága jelentõs részben a polgári peres eljárás fõ kérdéseinek vizsgálatát fogja át, ugyanakkor pályája során feladatai közé tartozott a szegedi polgári jog tanszék vezetése is és témavezetõi tevékenysége polgári jogászok kutatásainak irányítására is kiterjedt. Erre is tekintettel jelentkezem egy olyan témával, amelynek egy-egy részkérdésével évek óta foglalkozom.

II. A magyar polgári jog az elmúlt nagyjából száz év alatt viharos történelmi keretek között formálódott. Az I. világháború, Trianon után új közjogi keretek, új gazdasági adottságok között régi és új társadalmi problémák megoldását kellett keresni. A II. világháború után, egy rövid átmeneti idõszakot követõen új politikai, közjogi rendszerhez igazodva kellett a polgári jog intézményrendszerével régi és új társadalmi, gazdasági problémákra elfogadható válaszokat keresni. Késõbb a politikai rendszer lassú változása adta lehetõségek között került sor a polgári jogi intézményrendszer átfõrmálására. Ezt követõen pedig a politikai rendszer összeomlása után, új keretek között, új társadalmi, gazdasági követelményeknek megfelelõ szabályrendszer kialakítása volt a feladat.

A vázolt történelmi idõszakot ismételt gazdasági, társadalmi válsághelyzetek gondjai terhelték. Az egész folyamatot nemcsak a polgári jog alapkérdéseinek ismételt felülvizsgálata kísérte, hanem a jogérvényesítés intézményrendszerének ismételt átalakítása is. A polgári jog és a polgári eljárásjog összefüggésben történõ vizsgálata vezethet a folyamatok megértéséhez.

III. Annak jelzésére, hogy milyen nehéz helyes képet alkotni a jelenségekrõl, a következõ történetet mondom el. Anyaggyûjtéseim során találtam meg Peter Stein, tekintélyes cambridgei professzornak egy olyan megállapítását, amely a francia és az angol jog eltérõ szemléletét jellemezte. Eszerint az angol szerzõdési jog minden szerzõdõ fél üzletembernek tekint, ezzel szemben a francia jog feltételezése szerint a szerzõdõ fél tájékozatlan

* professor emeritus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék

vidéki, akit meg kell védeni az ismeretlen világban leselkedő veszélyektől.¹ Megtetszett nekem a különböző szemléleteknek ez a rövid jellemzése és megemlíttem Hugh Beale professzornak, az angol szerződési jog egyik elismert professzorának. A válasza az volt, hogy a megállapítás találó, de figyelembe kell venni azt, hogy azokhoz az angol bíróságokhoz, amelyeknek határozatait idézik, csak komoly üzletemberek jogvitái kerültek. Ezzel szemben a többi vita – egyebek mellett a perköltség nagy összege miatt – nem jutott el a magasabb szintű bíróságokhoz és nem került nyilvánosságra.

Az eljárási jog szakértői számára nem újdonság az adott polgári jog szabályai és a jogviták elbírálásának rendszere között fennálló összefüggés. Így feltehetőleg emlékeznek arra is, hogy a jogrendszer jellege Magyarországon a hatalomátvétellel 1948-tól megváltozott és a rendszerváltozás mind a polgári jogot, mind a viták elbírálásának rendszerét, valamint szabályait is átalakította. Csak példaként hivatkozom arra, hogy a gazdasági szempontból jelentős vitákat kivették a bírósági hatáskörből és minisztériumok alá rendelt bizottságok hatáskörébe utalták.² A külön fórumrendszer együtt járt az alkalmazandó jognak a polgári jog általános szabályaitól való eltéréssel.³ Munkaügyi vitákban is korlátozták a bíróságok eljárásának lehetőségét.⁴

A fentieket azért említettem meg, hogy jelezzem, mennyire vigyázni kell akkor, amikor valaki az elmúlt száz év polgári jogának alakulásáról próbál képet alkotni. Nem lehet egyes szabályokat elszigetelten vizsgálni, keresni kell a jogrendszer más elemeivel való összefüggést. Évek óta foglalkozom a jelzett témakör egy-egy részkérdésének vizsgálatával – a folyamatnak néhány eleme jelenik meg a következőkben.

IV. A mintegy százéves időszak kérdésein gondolkozva folyamatosan érzékeltetni kell, hogy bizonyos témák a magyar történelem alakulása során ismételtelen jelentkeznek és a jog válasza az adott politikai rendszertől függően változik. A polgári jogi reakció sem azonos. Jelenlegi időszakunk megértéséhez segítséget ad az, ha figyelembe vesszük, milyen politikai, társadalmi, gazdasági viszonyok mellett, milyen megoldás alakult ki a polgári jog területén. Három történelmi időszakot próbál a gondolatmenet átfogni: az I. világháború utáni szakaszt, a II. világháború után következő éveket, a rendszerváltozás szakaszát.

V. Az első időszaknál, az I. világháborút követő éveknél, egy korábbi időszak egyes elemeit is figyelembe kell venni. Így számolni kell azzal, hogy számos, a polgári jog szerepe szempontjából fontos tényező történelmi alapjai 1921 előtt találhatóak meg. Példaként említendő a pénzügyek szerepe.

A polgári jog szempontjából az egyik alapvető gazdasági tényező a piac működése. A piac szerepe szorosan összefügg a pénzügyek kérdéseivel. A témakör kifejtése nélkül elég utalni arra, hogy a pénzügyek és a kereskedelmi ügyek körébe tartozó kérdések egy része

¹ PETER STEIN, JOHN SHAND: *Legal values in Western Society*, University Press, Edinburgh, 1974. 240. p.

² 2850/1949. (III. 29.) Korm. rendelet.

³ A gazdasági döntőbizottságok az 1972. évi IV. törvény alapján váltak a bírósági szervezetrendszer részévé, a külön anyagi jogi szabályokat tartalmazó szállítási alapelteket pedig a 7/1978. (II. 1.) MT rendelet 114. §-ának (2) bekezdése helyezte hatályon kívül.

⁴ 263/1950. (XI. 1.) MT rendelet.

az 1867. évi rendezés következtében az úgy nevezett közös ügyek körébe tartoztak. Így a pénzrendszer és a kamat mértéke a Monarchia vám- és kereskedelmi szövetségéhez tartozó országok megállapodásától függött. (A magyar korona valamennyi országára nézve – Horvát-Szlavonországok kivételével – egységesen határozták meg például 1895-ben a kamat mértékét.⁵) A vasútvonalak egy része esetében szintén egyeztetésre volt szükség.⁶

A Magyarország és Ausztria között kereskedelmi ügyekben fennálló feszültségekről áttekintést nyújtott az 1908. évi törvénycikk általános indokolása. Az indokolás rámutatott arra, hogy a Magyarország számára hátrányos vámszövetségi megállapodások megszűnése és az önállóság elnyerése csak 1917-ben következett be. Az alapvető gazdasági kérdésekben fennálló függő helyzet olyan alapkérdésben is jelentkezett, mint a pénz. Az Osztrák-Magyar Bank által kibocsátott pénz a monarchia felbomlása következtében használhatatlanná vált. Az 1921. évi XIV. törvénycikk rendelkezett a pénzforgalom magyarországi ideiglenes szabályozásáról. Ideiglenesen a jegyintézet által kibocsátott „államjegyek” szolgáltak pénzként. A rendkívüli helyzetre tekintettel az állam vagyonválság fizetését rendelte el.⁷ A pénzjegy kibocsátására felhatalmazott pénzintézet 1924-ben megszűnt és a bankjegyek kibocsátásának jogát az újonnan létesített Nemzeti Bank kapta meg.⁸ A Nemzeti Bank alapszabályának 1938. évi módosítása szerint a Bank feladatai közé tartozott a pénzforgalom, a pénzpiac és a hitelforgalom szabályozása.⁹ A Nemzeti Bank szerepe a polgári jog szempontjából is lényeges volt.

Az állam az I. világháborút követően egyebek között a politikai, társadalmi problémákon kívül gazdasági válsággal is küzdött. Az általános gazdasági válsághelyzet mellett pénzügyi válság is volt. Ennek egyik sajátos, polgári jogi megjelenése volt a pénz értékének folyamatos csökkenése miatt fizetési késedelemnél a törvényben meghatározott késedelmi kamatmértéket meghaladó összegű kártérítési kötelezettség, amelynek mértékét az állam határozta meg.¹⁰

1927. január 1-jével megváltozott a pénznem: a korona helyébe a pengő lépett. A törvény meghatározta a régi pénznemben meghatározott összegek új pénznemre való átszámításának módját.¹¹ A pénznem megváltoztatása sok problémával járt a nem azonnal lebonyolódó jogviszonyokban. Az átállást a jogszabályi rendezés a gazdasági viszonyok sajátosságait is figyelembe véve oldotta meg.¹² A törvény ennek megfelelően határozta meg, hogy milyen jogviszonyokban és milyen elvek alapján kell az átértékelést elvégezni. A méltányos rendezés volt az alapelv: a pénz értékcsökkenéséből eredő hátrányt lehetőleg úgy kellett elosztani, hogy egyik fél vagyoni romlása se következzen be (12.§).¹³

⁵ 1895. évi XXXV. törvénycikk.

⁶ 1867. évi XII. törvénycikk 65. és 66. §.

⁷ 1921. évi XV. törvénycikk.

⁸ 1924. évi V. törvénycikk.

⁹ 1938. évi XXV. törvénycikk.

¹⁰ 1923. évi XXXIX. törvénycikk.

¹¹ 1925. évi XXXV. törvénycikk határozta meg a koronának pengőre való átszámítási módját és az egyes jogviszonyokban történő alkalmazást.

¹² 1928. évi XII. törvénycikk.

¹³ A válsággal kapcsolatban a gazdaság és polgári kapcsolatáról ld. BODZÁSI BALÁZS: *A gazdasági fejlődés, illetve a gazdasági válságok hatása a dologi hitelbiztosítékok hazai szabályozására*. In: Gellén Klára, Görög Márta (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2016. 69–73. pp.

VII. A II. világháború után ismét a háború vesztes országának a gondjai jelentkeztek. A súlyos gazdasági helyzetben külön problémát jelentett a rekordméretű infláció. Szükségessé vált új pénznem, a Forint bevezetése. Az alapok meghatározása a korábban alkalmazott megoldástól eltérő volt, döntően a Kommunista Párt szakembereinek elképzelése szerint történt. A kiindulási alapot nem a piaci viszonyok, nem az adott gazdasági kapcsolatok, jogviszonyok sajátosságai, hanem politikai elképzelések, célok jelentették. A mezőgazdasági árak szintjét alacsonyan állapították meg, a munkabérek szintje között (szakképzettség és egyéb gazdasági, társadalmi viszonyokból következő) meglévő eltéréseket jelentősen csökkentették; az ár- és bérarányok a korábbi szinthez viszonyítva lényegesen eltérők lettek.¹⁴ Mindennek már rövid idő múlva komoly következményei lettek és hatásuk még a rendszerváltozás után is észlelhető volt. A pénznem megváltoztatásával kapcsolatos technikai jellegű teendőket jogszabály meghatározta,¹⁵ de nem született olyan rendezés, mint 1928-ban, amikor a gazdasági viszonyokban bekövetkezett változások következményeinek viselését a gazdasági, társadalmi viszonyok figyelembevételével, méltányossági szempontok alapján próbálták rendezni.

Az 1920-as és 1930-as évek nemzetközi gazdasági válságának hatására Magyarországon is a gazdasági életbe való állami beavatkozások váltak szükségessé. Az állami kényszerintézkedések egyike volt a Magyar Nemzeti Bank felhatalmazása egyebek mellett arra, hogy a hitelforgalmat szabályozza és ellenőrizze.¹⁶

A II. világháború után fennálló helyzetben szükségszerűen alkalmazott rendelkezéseket – az 1920-a évek gyakorlatától eltérően – nem követte a piacgazdaság helyreállítása, hanem rövid időn belül megindult az államosítások folyamata, a gazdaság központi irányításának bevezetése. Ennek a folyamatnak fontos lépése volt a Nemzeti Bank és a meghatározott pénzüstézetek magyar tulajdonban álló részvényeinek állami tulajdonba vétele.¹⁷ A gazdasági élet működését meghatározó hitelezés központi irányítás alá került (a gazdálkodó szervezetek tőke hiányában beruházást, de még folyamatos gazdasági tevékenységet sem tudtak folytatni). A kormány (illetőleg a jogszabály meghozatala időpontjában a Gazdasági Főtanács) határozta meg a hitelpolitikai irányelveket és a hitelkereteket, és a Bank ennek alapján nyújthatott hitelt.¹⁸

VIII. A gazdasági élet központi irányítása az 1959. évi Ptk. előkészítésének, majd alkalmazásának első évtizedében továbbra is érvényesült. Az 1959. évi IV. tv. 232. § (1) bekezdése szerint állampolgárok egymás közti szerződéses viszonyaiban – ha jogszabály kivételt nem tesz – kamat csak kikötés esetében járt. A (3) bekezdés az évi öt százalékot meghaladó kikötést – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – semmissé nyilvánította.

¹⁴ MARTON ÁDÁM: *Infláció, fogyasztói árak Magyarországon a második világháború után I. (1945-1968)* Statisztikai Szemle 2012/5. 377–379. pp.; IVÁN T. BEREND: *Central and Eastern Europe 1944-1993*. Cambridge University Press. Cambridge, 1996. 6, 24–25. pp.; VARGA ISTVÁN: *A magyar valutacsoda*. Magyar Gazdaságkutató Intézet közleményei. Budapest, 1946. 5–12. pp.

¹⁵ 9000/1946. (VII. 28.) ME rendelet.

¹⁶ 1938. évi XXV. törvénycikk 11. §.

¹⁷ 1947. évi XXX. törvénycikk 1. és 3. §.

¹⁸ 1948. évi XII. törvény 35. cikk.

A Ptk. szövege egyértelműen kifejezte, hogy csak az állampolgárok közötti szerződéses viszonyokra vonatkozott a kamat szabályozása. A miniszteri indokolás pedig azt is jelezte, hogy a szabály megszüvegezőinek elgondolása szerint „a kölcsönzés a népi demokrácia társadalmában többnyire fogyasztási és nem termelési jellegű, és általában a baráti vagy rokoni szívésség sarkallja, ezzel pedig kevésbé fér össze a használati díj megkövetelése”¹⁹. Az akkori szóhasználat szerinti szocialista szervezetek között keletkező gazdasági viszonyokra a Ptk. idézett szabálya nem vonatkozott.

Az infláció és a gazdasági viszonyok egyéb változása következtében a kamat mértéke 1985. január 1-jétől 8%-ra változott.²⁰ A rendszerváltozást megelőző időszak növekvő gazdasági gondjait jelezte az, hogy 1989 májusától a kamat mértéke 20%-ra emelkedett.²¹ Ez a magas kamatmérték maradt meg 2000-ig, amikor törvénymódosítás megváltoztatta a kamat szabályozásának alapelgondolását. A kamat mértékét nem a Ptk., hanem a pénzügyi szabályozás (költségvetési törvény) körébe utalta és egyidejűleg megszüntette a magánszemélyek szerződéseinek külön szabályát.²² Így a Ptk-ban kifejezésre jutott, hogy a kamat meghatározása a gazdaságpolitikai szabályozás egyik fontos eszköze, aminek hatása van ugyan a polgári jogi viszonyokra, de szabályozását, alkalmazását a gyorsan változó gazdasági viszonyoknak megfelelően kell igazítani.

VIII. Az előzőekben az elmúlt mintegy száz év gazdasági válságaival kapcsolatban a pénz és a kamat polgári jogi viszonyokban játszott szerepének egyes kérdéseiről volt szó. A következőkben, a gazdasági életben központi szerepet játszó hitelezéssel szoros összefüggésben álló biztosítékok köréből a zálogjog szabályozásának egyes kérdései kerülnek vázolásra.

Az 1875. évi Kereskedelmi Törvény számos vonatkozásban rendelkezett arról, hogy valamilyen viszonylatban a követelésnek zálogjog a biztosítéka, de nem határozta meg a zálogjog szabályait. Az 1928. évi Magánjogi Törvénykönyv törvényjavaslatának (Mtj.) indokolása rámutatott arra, hogy a dologi jog területén nem lehetett a régi magyar joghoz visszanyúlni. Az osztrák polgári jognak ezen a területen jelentős hatása volt ugyan, de a bírói gyakorlat az osztrák szabályokat jelentősen átalakította. Az indokolás azt is kiemelte, hogy a tervezetnek a dologi jogról szóló része nemcsak dolgok tekintetében fennálló jogviszonyokra vonatkozik (így zálogjog tárgya követelés vagy egyéb jog is lehet), hanem összefoglaló ismérv alapján kerülnek a vonatkozó szabályok egy részbe.²³ A közismerten évtizedek óta fennálló és növekvő hiteligeny miatt a készülő törvénykönyvtervezetből a jelzálog szabályait kiemelték és ezeket a szabályokat az Országgyűlés önálló törvényként²⁴ (a továbbiakban: Jt.) 1927-ben elfogadta. A törvény tervezetének általános indokolása hangsúlyozta, hogy a jelzálogjogról szóló jogszabály megalkotására azért van

¹⁹ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1959. 180. p.

²⁰ 1984. évi 33. tvr. 4. §.

²¹ 1989. évi X. törvény 1. §.

²² 2000. évi LXXXVIII. törvény.

²³ Indokolás Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének a M. Kir. igazságügyminiszter 1928. március 1-én az Országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslatához, M. Kir. Igazságügyminisztérium. Budapest, 1929. 203–206. p.

²⁴ 1927. évi XXXV. törvénycikk.

szükség, mert a háborút követő gazdasági válság következtében a gazdasági forgalomban nem áll rendelkezésre az a pénzmennyiség, amit a hitelélet igényel. Gyorsítani kellett tehát a tőke áramlását olyan módon, hogy a közvetlen hitelező hitelnyerés céljából az általa nyújtott hitel fedezetét értékpapírral (jelzálogadóslevél) átruházza. A telekadósság esetében a jelzálogjogot a telektulajdonossal szemben fennálló követelés nélkül alapították és erről is lehetett értékpapírt kiállítani.²⁵

A jelzálogról szóló törvényt megelőzően is történt lépés a hitelezési szabályok szélesebb körben való alkalmazására. A jelzálog jog biztosítékként való szereplését abban az esetben is lehetővé tették, ha a tartozás nem pénzre, hanem meghatározott mennyiségű és minőségű gabonának, más terménynek vagy aranyra a szolgáltatására szolt.²⁶ Azt is lehetővé tették, hogy pénzintézetnek meghatározott mennyiségű búza egyenértékére bejegyzett jelzálogjoggal biztosított követelésére búzázáloglevelet bocsássanak ki és ezt a záloglevelet forgalomba hozhassák.²⁷

A jogi felfogás változását tükrözte az ipari záloglevelekről szóló törvény is.²⁸ A továbblépést az jelentette, hogy a zálog jog nem meghatározott vagyontárgyra (illetve annak értékére) vonatkozott, hanem meghatározott vagyontárgyra. A jelzálog jog nemcsak meghatározott ingatlanra, hanem megjelölt ingóságokra és jogokra, mint egységes vagyontömegre is kiterjedt. A törvényjavaslatnak a 3.§-hoz fűzött indokolása kiemelte, hogy a szabályozás alap gondolata azonos a bányatelekkönyvről, valamint a vasutak és a csatornák telekkönyvéről szóló szabályokban alkalmazott azzal a megoldással, amelyben a bányát, illetve a vasutat tartozékaival együtt egységes jogi egységként kezelik.

Az előzőekben említett kis, technikainak tűnő változások mögött lényeges, felfogásbeli változások húzódtak meg, amelyeknek elméleti általános kidolgozására és az általános következtetések kidolgozására azonban nem került sor – a háború és a tervgazdasági rendszer kialakítása mindezt tárgytalanná tette.

IX. A zálog jog szabályai a magán jogi törvénykönyv törvényjavaslatán kívül tehát önálló szabályozásra kerültek és a gazdasági helyzetnek megfelelő új elgondolásokat tükröztek. Érdekes azonban a magán jogi törvénykönyv javaslatának a dologi jogi részén kívül a kötetmi jogi részét is figyelembe venni, egyebek mellett azért is, mert hitelbiztosítékok kérdései dologi jogi mellett kötetmi jogi szabályozást is igényelnek.

A törvénykönyvi gazdasági természetű szabályozás alapjait keresve meglepőnek tűnő megoldásokat lehet találni. Ilyennek lehet tekinteni például azt, hogy a törvénykönyv tervezete az egyes szerződéstípusokról szóló szabályok közül első helyre a kölcsönről szóló rendelkezéseket teszi. A meglepett szemlélődő keresi a megoldás alapját képező mintát, tehát elsődlegesen az osztrák, majd a német polgári törvénykönyvekben szereplő szabályozási rendszert ellenőrzi és ezekben egymástól alapvetően eltérő megoldásokat talál. Az összehasonlítás további próbálkozás azt jelzi, hogy az említetteken kívül a francia és

²⁵ A telekadósságról ld. BODZÁSI BALÁZS: *Nem-járulékos jelzálogi alakzat a régi magyar magán jogban: a telekadósság*. Jog, Állam, Politika Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának tudományos kiadványa. Győr, 2016/1. 4–12. pp.

²⁶ 1923. évi XXXVIII. törvénycikk.

²⁷ 1923. évi XLII. törvénycikk.

²⁸ 1928. évi XXI. törvénycikk.

a svájci törvénykönyvek szabályozása is az előzőekben említett törvénykönyvektől teljesen különböző megoldást követnek.

Az 1928. évi magyar magánjogi törvénykönyv tervezetének rendszere lényegesen eltér mind az előzőekben említett törvénykönyvektől, mind az 1959. évi, mind a 2013. évi Ptk. rendszerétől. A tervgazdaság keretei között kidolgozott törvénykönyvnél tulajdonképpen még az is elgondolkoztató, hogy első helyen miért az adásvétel jelenik meg és miért nem a tervszerződések, hiszen mind gazdasági jelentőség, mind politikai szempontok tekintetében ezek voltak a legfontosabbak.

Az 1928. évi törvénykönyv-javaslat tekintetében a kölcsön előtérbe állítása mellett a korszak gazdasági helyzete szolgáltathat érvet. Abban az időszakban, amikor a hitel- és a pénzrendszer kérdései központi helyet foglaltak el, érthető, hogy az ezekkel kapcsolatban álló jogintézmények kiemelt helyet kaptak. Az Mtj. szerkezetével kapcsolatban az említett feltételezés megalapozottságát megerősítheti a Szladits Károly által szerkesztett, nagyjából azonos időszakban készült Magyar Magánjog kötetmi jog különös részét feldolgozó kötete. A kötet az egyes szerződéstípusok között – az Mtj. rendszerének megfelelően – első helyen a kölcsönről szóló fejezetet szerepelteti. A gazdasági háttérre történő következtetésre az ad támpontot, hogy a kölcsönt megelőző rész az elvont kötelekekről szól. Ennek a résznek a keretében pedig a zálogjog, telekadósság, értékpapírok elméleti kérdései szerepelnek. Ezekhez a kérdésekhez tartalmilag szorosan kapcsolódnak a következő fejezetben a kölcsön témái.²⁹

X. A tervgazdálkodás időszakában sem a magánszemélyek kapcsolataiban, sem a szocialista szervezetek között létrejövő gazdasági viszonyokban nem kaphatott érdemi szerepet sem a zálog, sem a követelések értékpapírba foglalása. A rendszerváltás után azonban újra fontos szerepet kapott a hitelezés és a hitelbiztosítékok témája. Különösen fontos kérdés volt a földtulajdonosok számára a gazdaság fejlesztését, gépek beszerzését lehetővé tevő kölcsönök és hitelbiztosítékok új jogi szabályozása. A bankok felkértek egy kutatócsoportot, hogy a külföldi tapasztalatok figyelembe vételével dolgozzon ki javaslatot a Ptk. szabályainak megfelelő módosítására és a kapcsolódó rendelkezések kialakítására. A kutatócsoport feladata a Ptk. módosításának megalapozása volt azzal, hogy a kapcsolódó végrehajtási, nyilvántartási, végrehajtási, csőd-eljárási, értékpapírokra vonatkozó törvényjavaslatokat minisztériumok dolgozzák ki. A kutató munka megindulásának időpontjában kezdett foglalkozni az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank a volt szocialista országok gazdaságfejlesztési kérdéseivel. Tekintve, hogy a Bank jogi igazgatójával nemzetközi konferenciák révén volt személyes kapcsolat, a Banknak a kérdéskörrel foglalkozó jogászaival rendszeres munkakapcsolat alakult ki³⁰. Több külföldi kutatóintézetrel fennálló jó viszony alapján sikerült tájékoztatást kapni azokról a külföldi megoldásokról is, amelyek az ingókon létesített biztosítéki jogokat megteremtették (az európai szabályokon túlmenően az USA Uniform Commercial Code megoldása is figyelembe vételre

²⁹ SZLADITS KÁROLY, (szerk.) *Magyar Magánjog, Kötetmi jog különös része*. Grill. Budapest, 1942. 2-4.§ elvont kötelek, 5. § kölcsön.

³⁰ HARMATHY ATTILA: *The EBRD Model Law and the Hungarian Law*. In: Joseph J. Norton, Mads Andenas (ed.): *Emerging Financial Markets and Secured Transactions*. Kluwer Law. London, 1998, 197–210. pp.

került). A témával kapcsolatban felmerülő elvi kérdésekről a Kemenes Béla tiszteletére készült emlékkönyvben jelent meg egy rövid tanulmány.³¹ Az ingókon létesítendő zálogjog egy új nyilvántartási rendszer megteremtését is megkövetelte. A rendszer létesítése hosszabb ideig váratott magára. Végül a Magyar Országos Közjegyzői Kamara vállalta a közhiteles rendszer kiépítését és megtörtént az új zálogjogi szabályoknak az 1996. évi XXVI. törvénnyel a Ptk-ba történő felvételére³².

XI. 1990 óta lényeges változások történtek a gazdasági élet egészében, a bankrendszerben, a hitelrendszerben és mindezekkel kapcsolatban a polgári jogi szabályokban. Ez a tanulmány az ünnepezt üdvözlése mellett csak arra tesz kísérletet, hogy a polgári jognak a gazdasági élet egyes kérdéseire a megszokottól talán eltérő megközelítéssel hívja fel a figyelmet.

³¹ HARMATHY ATTILA: *A hitelbiztosítékok jogának változásáról*. In: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv Dr. Kemenes Béla egyetemi tanár 65. születésnapjára. Szeged, Acta Jur. et Pol. Szeged, 1993. 139–143. pp.

³² BÓKAI JUDIT: *Előszó*, ERDŐSNÉ SZEIBERT ORSOLYA, *Az ingójelzálog*. J.L.SIMPSON – J-H. M. RÓVER – J. BATES: *A Magyarországon létesítendő számítógépes zálogjog-nyilvántartási rendszer megvalósíthatósági tanulmánya*. In: Bókai Judit, Tóth Ádám (szerk.), *A zálogjog új szabályai*. Magyar Országos Közjegyzői Kamara. Budapest, 1996.